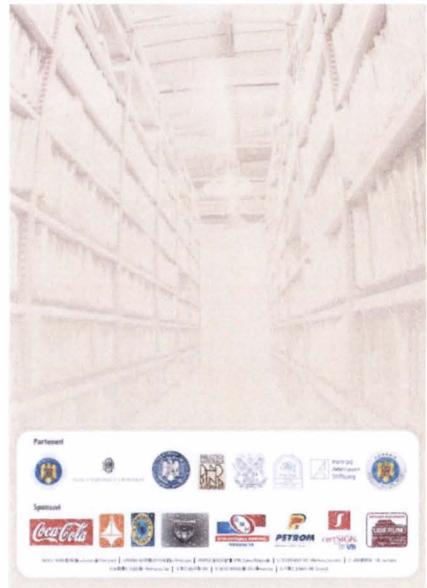
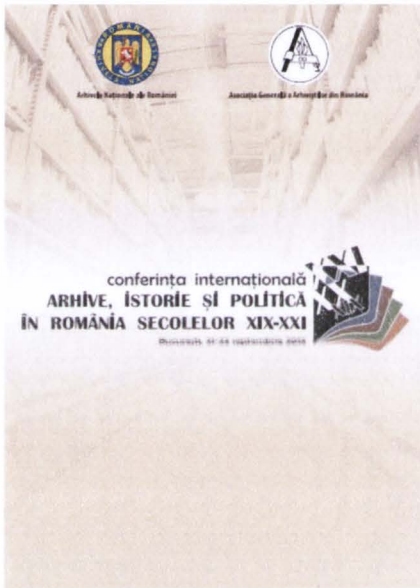

VARIA

Arhive, Istorie și Politică în România secolelor XIX-XXI

Inițiativa unei conferințe având tema de mai sus a aparținut fostului director al Arhivelor Naționale. Schimbarea la nivelul conducerii nu a afectat însă derularea acestui proiect care s-a dorit (și, în bună măsură, a și izbutit) să fie unul de anvergură. Drept urmare, în 21-22 septembrie 2012, Arhivele Naționale au organizat conferința *Arhive, Istorie și Politică în România secolelor XIX-XXI*. Importanța tematicii, dar și, de ce să nu o spunem?, tenacitatea organizatorilor, au făcut ca aceste inițiative să se realizeze o seamă de parteneri de prestigiu, precum Ministerul Afacerilor Externe, Banca Națională a României, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Biblioteca Națională a României, Camera Notarilor Publici, Camera de Comerț, Industrie și Agricultură-Timiș, Fundația “Konrad Adenauer” și Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. De altfel, prin bunăvoința Bibliotecii Naționale, această instituție a găzduit deschiderea conferinței, ca și prelegerile desfășurate pe parcursul primei zile. De asemenea, semnalăm numărul ridicat al sponsorilor care au sprijinit în mod generos, prin intermediul Asociației Generale a Arhiviștilor din România, bunul mers al întregului eveniment.

După cum se preciza în *call for papers*-ul lansat de către organizatori, “scopul este dublu: în primul rând pentru o reflecție cât mai aproape de realitate a activității și locului arhivelor în societatea românească, iar în al doilea rând pentru a stimula dezbaterile și în special în rândul istoricilor și arhiviștilor, eventual și a unui public savant mai larg.”

Temele inițiale propuse spre dezbateri au avut în vedere atât o reconstituire cronologică a istoricului instituțiilor de arhivă de pe teritoriul românesc (Regulamentele Organice și începuturile instituției Arhivelor în Muntenia și Moldova; constituirea DGAS și chestiunea centralismului instituțional; Arhivele din Transilvania înainte de 1918; perioada interbelică și reorganizarea Arhivelor Statului; sovietizarea Arhivelor Statului; evoluția legislației arhivistice), cât și implicarea în chestiuni teoretice și metodologice dintre cele mai diverse (chestiunea accesului la documente; cazuri de “arhive secrete”; cazuri de arhive specifice – militare, ale serviciilor secrete, CNSAS, Academia Română, etc.; cazuri de distrugeri și/sau evacuări și/sau restituiri de arhive; publicații de specialitate în domeniul arhivistic; digitalizarea arhivelor; poziția arhivisticii ca știință; epistemologiile documentului de arhivă).

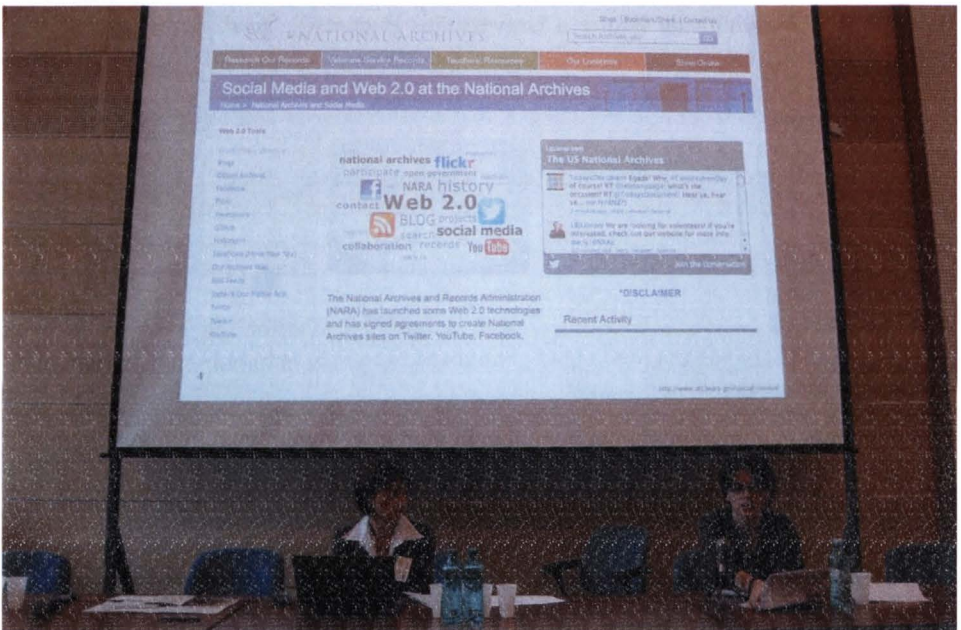
Ulterior, aceste propuneri au suferit modificări, în funcție (și) de propunerile avansate de către cei care au răspuns invitației de a participa. De asemenea, ca element de natură organizatorică, notăm faptul că, în urma numărului ridicat al participanților și al propunerilor care vizau teme de actualitate, menite a fi supuse dezbaterilor, s-a recurs la desfășurarea de *panel*-uri concomitente.

Cuvintele de deschidere au aparținut lui Ioan Drăgan (directorul ANR), Zoe Petre (fost decan al Facultății de Istorie a Universității București), acad. Șerban Papacostea, Costin Feneșan, alături de mesajul trimis de către Mihai Viorel Fifor, din partea Ministerului Administrației și Internelor.

Una dintre secțiunile de debut a fost reprezentată de cea referitoare la “Teorie arhivistică, accesul la Arhive”. Având ca moderator pe Claudiu Turcitu, secțiunea a comasat temele teoretice propuse de către Peter Moldovan (SJAN Mureș, *Evaluarea arhivistică – dezbaterile din Vest și evoluția românească*), Bogdan Popovici (SJAN Brașov, *Despre calitatea surselor arhivistice și rolurile autorului-creatorului-deținătorului de documente*¹) și cele care au avut în vedere problema accesului la documente, discutate de către Liliana Corobca (cercetător independent, *Instituția cenzurii și accesul la documentele privind secretul de stat*) și, ulterior, de Mariana Momciu (Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj, “*Condițiile Epitropiei Sfântului Mormânt*” – *sinuosul drum al documentului de la redactare la editare*).

Tot în cadrul primei zile a lucrărilor a fost inserată secțiunea “Digitalizare, tehnologii informaționale”. Aflată sub moderarea lui Bogdan Popovici, ea a grupat comunicările susținute de Claudia Serbanuta (University of Illinois, *Digital Documents, Histories, and Archives in the 21st Century*, elaborate împreună cu Tiffany Chao), Vlatka Lemić (Arhivele Naționale ale Croației, Zagreb, *Digitalization Issues from Archive's Perspectives: Experiences, Trends, and Prospects*) și Dragoș Ungureanu (Institutul Național al Patrimoniului, București, *Aspecte ale digitalizării fondurilor de documente*).

¹ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 89 (2012), 1, p. 256-264.

În ansamblu, chestiunile concrete care țin direct de știința arhivistică s-au redus la aceste două secțiuni, iar vorbitorii din partea Arhivelor Naționale s-au restrâns la cazurile lui P. Moldovan și B. F. Popovici. Este destul de greu explicabil motivul reținerii

arhiviștilor ANR de a profita de această oportunitate de a-și expune punctele de vedere și, în consecință, de a se implica în dezbateri într-un mediu științific.

În schimb, o mai consistentă reprezentare s-a înregistrat în sesiunile dedicate reconstituirii istoricului Arhivelor. Astfel, tema denumită “Din istoricul instituțional al Arhivelor românești” s-a extins pe parcursul a două secțiuni, moderate de către Marius Diaconescu și cuprinzând valorificarea cercetărilor întreprinse de către Mihai Mirza (SJAN Iași, *Centralism vs. regionalism. Odiseea fondurilor arhivistice ale instituțiilor Moldovei epocii regulamentare*), Arcadie Bodale (SJAN Iași, *Prelucrarea documentelor la diferiți creatori și deținători de documente din Moldova până la 24 ianuarie 1862*), Oana Marinache (Universitatea Națională de Arte, București, *Proiecte de arhitectură și urbanism la fostele Arhive ale Statului, Mănăstirea Mihai-vodă*²), Octavian Dascăl (ANR, *Începuturile arhivisticii în teritoriul dintre Prut și Nistru: Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor Basarabiei, 1898-1923*³), Mădălina Diana Rușanu-Radu (BJAN Teleorman, *Situația arhivelor școlare din regiunea București, într-un studiu publicat în anii celui de-al Doilea Război Mondial*) și Paula Ivan (SJAN Cluj, *Crearea fondului de specială la Arhivele din Cluj. Premise și consecințe*), la care s-a adăugat o prezentare de fond: Lucian Petraș (SJAN Arad, *Fondul arhivistic Aeroportul Arad*). În jurul temei “Distrugeri și evacuări de arhive” (moderată de către Cristian Anița), înregistrăm prezentările susținute de Marius Diaconescu (Universitatea București, *Destinul Arhivelor transilvănene din Ungaria după 1918*), Ionela Moscovici (Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj & Universitatea din Strasbourg, *Patrimoniul documentar bănățean – victimă a tensiunilor de după Primul Război Mondial*⁴), Virgil Coman (SJAN Constanța, *Evacuarea fondurilor arhivistice din Dobrogea de Sud ca urmare a aplicării prevederilor Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940*), Cătălin Botoșineanu (SJAN Iași, *Refugiul Arhivelor din Iași în timpul celui de-al Doilea Război Mondial*) și Carmen Albert (Muzeul Banatului Montan, Reșița, *Masacre arhivistice postbelice în Banat: câteva exemple*).

Ca o trecere către problematicile mai recente sau chiar actuale ale Arhivelor, notăm cele două secțiuni subordonate temei “Arhivele și comunismul”, moderate de către Radu Stancu, respectiv Alina Pavelescu, care au inclus subiectele propuse de: Florin Abraham (Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, *Documentele statului totalitar: riscuri metodologice*), Ștefan Lemny (Bibliothèque Nationale de France, Paris, *Introducere la un studiu istoric al “denunțării” în România comunistă. Metodă și concepție*), Liviu Țăranu (CNSAS, București, *Digitalizarea arhivei la CNSAS: o fata morgana?*), Virgil Țărău (CNSAS, București, *Documentarea istoricilor în Arhiva Securității și a Partidului în anii 1970-1980*), Dimitrie Boldur (Complexul Muzeal “Iulian Antonescu”, Bacău, *Mărturii inedite din activitatea birourilor de Securitate de la mijlocul secolului al XX-lea*), Leonte Ivanov (Universitatea “Al. I. Cuza”, Iași, *Fiodor Melnikov – dosar de urmărit*⁵), Andrei Florin Șora (Universitatea București, *Dosarele de cadre ale Nomenclurii comuniste: prim-secretarii Comitetelor regionale/județene ale PMR/PCR*), Radu Stancu (ANR, *The Death Penalty in Communist Romania. Reconstructing Criminal Biographies through the Archives*), Aleksandar Miletic (Institutul de Istorie Recentă a

² A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 89 (2012), 1 p. 51-60.

³ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 90 (2013), 1-2, p. 65-82.

⁴ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 90 (2013), 1-2, p. 83-91.

⁵ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 89 (2012), 1, p. 125-136.

Serbiei, Belgrad, *Relations between the Yugoslav and Romanian Communists in the Cold War. The Review of Archival Records*⁶).

Tot în perimetrul istoriei instituționale Arhivelor se poate înscrie și sesiunea referitoare la “Profesia de arhivist”, care a grupat contribuțiile aduse de către Ligia Drăghici (SJAN Timiș, *Contribuția lui Ioachim Miloia la înființarea și organizarea unei direcții a Arhivelor Statului în Timișoara*), Loredana Dascăl (ANR, *Dumitru Limona, 1912-1974: documentar în cadre de arhivă*) și Monica Negru (ANR, *Aspecte privind situația arhivistului de la Arhivele Statului din București în secolul al XX-lea*⁷).

Sesiunea “Arhive dincolo de Arhivele Naționale”, moderată de către Cristian Anița, a reunit prezentările oferite de: Cosmin Mihailovici (Uniunea Notarilor din România, *Istoric, realități și tendințe în evoluția arhivei notariale din România*), Rita-Magdolna Bernád (Arhiva Arhidiecezană Alba Iulia, *Arhiva arhidiecezană romano-catolică de Alba Iulia. Structura și ordonarea fondurilor*), Claudiu Călin (Arhiva diecezană romano-catolică, Timișoara, *Arhiva diecezană romano-catolică de Timișoara*), Marius Oanță (Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri, *Arhiva Arhiepiscopiei romano-catolice din București, loc al memoriei comunităților catolice din Bulgaria și Țara Românească. Salvare, inventariere, dezintegrare, reintegrare*) și Sergiu Soica (Institutul de Istorie “G. Barițiu”, Cluj, *Arhive specifice ecleziastice. Arhivele Bisericii Greco-Catolice din România. Studiu de caz: Arhiva Episcopiei Greco-Catolice de Lugoj*).

În fine, un număr ridicat de lucrări au fost incluse în cele trei secțiuni alocate “Utilizării documentelor de Arhivă”, moderate de Șerban Marin și Ioan Drăgan. Dintre numeroasele comunicări (inegale ca valoare, îndrăznim să spunem), menționăm pe cele susținute de: Liviu Neagoe (Institutul de Istorie “G. Barițiu”, Cluj, *Constituționalismul românesc – tradiții și particularități în definirea ideii de cetățenie în prima jumătate a secolului al XIX-lea*⁸), Raluca Tomi (Institutul de Istorie “N. Iorga”, București, *Arhivele personale – surse pentru studiul istoriei sociale din Principate. Studiu de caz: Paul Bataillard*), Ioana Beldiman (Universitatea Națională de Arte, București, *Arhitectul peisagist Edouard-Jules Redont, 1862-1942 și comanda pentru Parcul Filaret din București*), Alexandrina Cuțui (Muzeul Bucovinei, Suceava, *Biserica Ortodoxă din Bucovina în timpul Primului Război Mondial*), Dejan Zec (Institutul de Istorie Recentă a Serbiei, Belgrad, *Diplomatic Missions of Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Yugoslavia in the Kingdom of Romania, 1918-1941: Documents from the Archives of Yugoslavia in Belgrade*⁹), Radu Bruja (Universitatea “Ștefan cel Mare”, Suceava, *Arhive românești în Ucraina: Fondul Prefectura județului Cernăuți*), Ottmar Trașcă (Institutul de Istorie “G. Barițiu”, Cluj, *Activitatea serviciilor secrete germane în perioada celui de-al Doilea Război Mondial reflectată în arhivele românești*), Florin Stan (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, *O privire asupra distorsionării interpretării documentelor de arhivă referitoare la situația evreilor din România în perioada anilor 1940-1944: perspectiva politică vs. perspectiva științifică*), Costin Scurtu (Muzeul Militar Național “Regele Ferdinand”, filiala Constanța, *Reglementarea serviciului religios în armata română în secolul XX și începutul secolului XXI*).

⁶ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 88 (2011), 2, p. 147-152.

⁷ A se vedea Monica Negru, *Din istoria personalului arhivelor bucureștene (secolul XX)*, “Acta Bacoviensia” 10 (2015), p. 507-522.

⁸ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 89 (2012), 1, p. 97-109.

⁹ A se vedea “Revista Arhivelor. Archives Review” 88 (2011), 2, p. 139-146.

Totodată, conferința în sine a constituit un prilej pentru lansarea, în prima zi a conferinței, a expoziției având ca temă un subiect adiacent, anume *Arhivele Statului între 1831 și 1990*, realizată în colaborare cu Unitatea Arhive Diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe, Banca Națională a României și Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Inițiată de asemenea de către fosta conducere a ANR, expoziția s-a bucurat de luările de cuvânt ale lui Ioan Drăgan (directorul ANR), Stelian Obiziuc (Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe) și Costin Feneșan (fost director al ANR).

Facem convenita precizare că, din motive strict logistice, nu au putut fi expuse toate documentele primite de la numeroasele structuri județene, dat fiind spațiul relativ restrâns, comparativ cu numărul ridicat de documente primite cu această ocazie. Chiar și în aceste condiții, organizatorii expoziției, Flori Bucur și Elena Mușat, au căutat să asigure o cât mai adecvată proporționare a reprezentării fiecărei arii geografice, care să se îmbine cât mai bine cu estetica ansamblului expozițional. În final, au fost selectate spre a fi expuse circa 300 de imagini (260 pe panouri și 40 de documente originale în vitrine), din totalul de circa 2.700 primite (1.300 de la structurile județene, 500 din fondul DGAS, 700 de la CNSAS, 135 de la Arhivele Militare, 112 de la Ministerul Afacerilor Externe, 20 de la Banca Națională).

A rezultat în final o dispunere cronologică a principalelor momente din istoria instituțională a Arhivelor Statului. Cu toate acestea, documentele au fost expuse în funcție de următoarele intervale temporale: 1831-1866, 1867-1914, 1915-1920, 1921-1939, 1940-1945, 1946-1960, 1961-1990.

Expoziția a beneficiat de un catalog, realizat de către Elena Cîrjan.

De asemenea, contextul conferinței a prilejuit și un moment de aducere în fața publicului a unora dintre cele mai reprezentative documente administrate de Biroul Arhive Medievale.

Ne permitem să conchidem că, în cadrul conferinței *Arhive, istorie și politică* s-a atins o paletă extrem de diversă de tematici și de abordări, transformând o știință mai degrabă aridă, precum arhivistica, într-un teren propice dezbaterilor. Alături de comunicările prezentate, se impune subliniată și calitatea în general de un nivel ridicat a discuțiilor, în special în cadrul sesiunilor moderate de Marius Diaconescu.

După cum se specifica în invitația aferentă conferinței, “Tonul voit sceptic al rândurilor de mai sus nu trebuie însă generalizat și nici preluat *stricto sensu*. El nu se dorește a fi decât o provocare. Una care să incite la dezbateri în jurul triumghiului preconizat mai sus: Arhive-Istorie-Politică.”

Șerban V. Marin

Modernizare socială și instituțională în Principatele Române, 1831-1859

În perioada 10-11 octombrie 2013, Institutul de Istorie “Nicolae Iorga” a organizat conferința cu tema *Modernizare socială și instituțională în Principatele Române, 1831-1859*. Conferința a fost organizată cu sprijinul Consiliului Național pentru Cercetare Științifică în cadrul proiectului de cercetare – *Mișcarea abolitionistă în contextul emancipării civile și politice în România modernă*. Lucrările conferinței au fost deschise de Ovidiu Cristea, directorul institutului, și Viorel Achim, inițiatorul acestei conferințe.

În prima zi, lucrările conferinței s-au desfășurat pe următoarele secțiuni: “Modernizare în Principatele Române la mijlocul secolului al XIX-lea”; “Epoca regulamentară – controverse istoriografice”; “Aspecte ale modernizării sociale și culturale a Principatelor Române”; “Chestiunea emancipării populațiilor minoritare”; “Modernizarea politică și administrativă în epoca regulamentară”.

La prima secțiune, lucrările au fost deschise de Cătălin Turliuc, cercetător științific la Institutul de istorie “A. D. Xenopol” din Iași, care a susținut comunicarea *Emancipare, occidentalizare și transfer normativ la mijlocul secolului al XIX-lea în societatea românească*. Lucrarea a fost structurată pe două paliere: definirea celor trei termeni puși în discuție și apoi o concretizare pe cazurile de populație evreiască și romă cu diferențele care le-au particularizat în același context cronologic, politic și legislativ. De asemenea, autorul a insistat pe diferențele în acest sens între Occident și Răsărit, dar și pe diferențele din spațiul românesc. Concluzia autorului a fost aceea că, în cazul populației evreiești, emanciparea a fost mult mai rapidă și ține de considerente cu precădere economice, în timp ce, în cazul romilor, a fost vorba de o emancipare socială odată cu abolirea robiei (1843 – Țara Românească și 1844 – Moldova), dar greoaie și inegală.

Cea de-a doua comunicare a aparținut lui Alexandru Mamina, cercetător la Institutul de istorie “Nicolae Iorga”, și a avut ca temă *Dispozitivele sociale ale modernizării: factori interni și externi*. Alexandru Mamina a precizat că propune o abordare funcționalistă și că modernizarea românească a avut un caracter revoluționar în trei sensuri: autoritar, elitist și democratic. Faza autoritară o plasează în timpul domniilor fanariote, în perioada regulamentară și cea a domniei lui Al. I. Cuza, atunci când accentul se pune pe domnie, cu excluderea populară, și pe o susținere externă în limitele propriei fragilități. Faza elitistă include memoriile boierești, Convenția de la Paris (1858), când